

This language means are consolidated by the general semantic sense into the functional-semantic field of passivity. It is proposed to classify them according to the level of grammaticalisation, to the modal and actional characteristics.

Ірина Салюк

Іменникові біноми в системі англійських парних словосполучень

У системі парних словосполучень англійської мови, утворених з двох елементів, як правило, граматично рівноправних слів однієї і тієї ж частини мови і поєднаних сурядним сполучником, за своєю кількістю найбільше виділяються іменникові парні словосполучення (біноми), що і є об'єктом нашого дослідження. Матеріалом для вивчення обрали 750 варіантів англійських іменникових парних словосполучень, отриманих шляхом суцільної вибірки з Англо-українського словника парних словосполучень Л. Медведєвої та В. Дайнеко.

Основною метою дослідження є виявлення лексико-граматичних, семантичних і функціональних особливостей іменникових біномів сучасної англійської мови, зокрема вирішення таких завдань:

- визначити типи іменникових парних словосполучень на основі лексико-граматичних особливостей компонентів, які їх утворюють;
- виявити групи іменникових біномів з погляду лексико-фразеологічних особливостей їх семантики;
- дослідити основні семантичні зв'язки, що лежать в основі поєднання лексичних одиниць в іменникові парні словосполучення;
- виявити функціональні особливості іменникових біномів.

За класифікацією словосполучень Г. Почепцова [3, 65] іменникові парні словосполучення належать до групи індепендентних без'ядерних словосполучень і на відміну від депендентних без'ядерних словосполучень характеризуються можливістю бути ідентифікованими без додаткового контексту, тобто без фону. Наприклад: *ladies and gentlemen*. Іменникові парні словосполучення належать до індепендентної однокласної групи, що включає тільки сурядні утворення сполучникового типу: *Tom and Mary, anger and frustration*.

Іменниковими прийнято вважати біноми, що функціонально співвідносяться з іменником, тобто стержневими компонентами яких є іменники. До них належать такі типи біномів, які характеризуються сурядним зв'язком між компонентами, структурно позначимо їх N + and + N біноми (*airs and graces, milk and water, bubble and squeak*), і типи біномів, у яких компоненти поєднані за допомогою прийменника, N + prep + N (*drop by drop, face to face, time after time*). У межах N + and + N бінома за характером зв'язку компонентів виділяються словосполучення з простими (*day and night*) та переривистими сполучниками (*neither hay nor grass, from time to time*). З'єднуючи компоненти бінома, сполучник вказує на вичерпність цього переліку. Переважна більшість біномів — завершені сурядні ряди. У випадках поширених сполучень слів сполучник звичайно вживається перед останнім компонентом: *every Tom, Dick and Harry*. Деякі іменникові словосполучення утворюються за допомогою асиндетичного зв'язку без сполучника: *day in, day out*. Окрім цього, іменникові біноми допускають і зміну сполучників, які виражають тотожні відносини (пор.: *fair face and foul heart i fair face but foul heart*). Для сполучників, які входять до складу біномів, характерна наявність експліцитного вираження, оскільки у групах більшого складу сполучник використовується лише один раз у кінці групи для поєднання останнього елемента з передостанньою одиницею. Наприклад:

Біноми	Сполучення за кількістю більше двох елементів
Boys and girls	women, children, dogs, lizards, and girls

Кількість компонентів в іменникових парних словосполученнях може бути різною, навіть якщо вважати їхніми компонентами лише повнозначні слова. Зокрема, іменникові біноми бувають двокомпонентними: *part and parcel, bread and butter* та ін. Але вони можуть бути і трикомпонентними. Це збільшення кількості компонентів відбувається шляхом додавання однорідного повнозначного компонента: *bell, book and candle, Tom, Dick and Harry* та ін.

Своєрідне порушення тотожності бінома відповідає процесу аддиції, що фактично не вносить нової інформації [3, 214]. Дуже часто трапляються багатокомпонентні іменникові біноми, які розглядатимемо.

Відповідно до лексико-граматичних особливостей компонентів (складових частин біномів) біноми поділяють на пари, які включають:

- 1) власні назви (імена людей: *Baucis and Philemon, Tom and Jerry*, прізвища: *Brown, Jones and Robinson*, титули: *Dr. Jekyll and Mr. Hyde*; географічні назви: *East and / or West, Oxford and Cambridge*);
- 2) загальні назви (узагальнені найменування людей: *as man to man, son and father, host and hostess*; назви тварин: *cat and mouse / cat-and-mouse, cock-and-hen*; назви явищ: *from sunrise to sunset, winter and summer*; назви матеріалів: *gold and silver*; абстрактні назви: *love and hate*);
- 3) назви істот (назви людей, тварин, комах, а також міфічних істот: *man and wife, between dog and wolf, haws and doves, between (the) Scylla and (the) Charybdis*);
- 4) назви неістот (назви предметів, явищ, абстрактних понять: *age and youth*);
- 5) злічувальні назви (назви людей і речей, абстрактні назви: *men and woman, maps and chards, likes and dislikes*);
- 6) незлічувальні назви (назви матеріалу, абстрактні назви: *gold and silver, love and hate*);
- 7) конкретні назви (одиночні предмети, назви часових понять, власні назви: *town and country, day by day, Tom and Jerry*);
- 8) абстрактні назви (*anger and haste*).

Зазначимо приналежність одних і тих самих біномів до різних груп, наприклад: *love and hate, son and father, Tom and Jerry*.

Паралельно можна визначити типи категоріальних співвідношень: категоріально однорідне співвідношення, коли обидва компоненти словосполучення належать до однієї і тієї ж категорії, наприклад, обидва компоненти абстрактні: *age and youth*, або є назвами істот: *man and wife* та категоріально неонорідне співвідношення, коли компоненти різні за лексичними ознаками, наприклад, один компонент абстрактний, а другий конкретний: *fun and game(s)*; або один компонент є назвою загальною, а другий — власною: *all my eye and Betty Martin*, або один компонент є назвою неістоти, а другий — істоти: *all the world and his wife*.

У свою чергу в межах класу іменників виділяються підкласи слів, які характеризуються тими чи іншими граматичними ознаками, а саме: морфологічними та синтаксичними.

До морфологічних ознак іменника відносять граматичні категорії числа і відмінка. Категорія числа утворюється протиставленням двох категоріальних форм — однини і множини. Серед іменникових біномів помітні такі співвідношення: однина + однина (*husband and wife, all day and all night, arm in arm*); однина + множина ((*be*) *all mouth and trousers, applause and cheers, bread and games*); множина + множина (*aches and pains, aims and objectives, pots and pans*); множина + однина (*all legs and neck, eggs and bacon*). Зазначимо, що множина іменників у складі парних словосполучень не впливає на їх загальне значення, наприклад, *prunes and prism (prisms)* — манірність. Категорія відмінка визначається протиставленням двох категоріальних форм: немаркованою формою загального відмінка (*Common Case*) і маркованою формою присвійного відмінка (*Possessive Case*). Майже всі іменникові біноми містять компоненти — іменники, що вживаються у загальному відмінку: *His bread and butter was at stake (J. London), For lunch, he said, we could have bisquits, cold meat, bread and butter, and jam — but no cheese (Jerome K. Jerome)*. Досить рідко трапляються компоненти-іменники, які вживаються у присвійному відмінку: *from week's end to week's end, X's and O's*.

Серед синтаксичних ознак іменника найбільш характерною є здатність іменників модифікуватись артиклями та іншими детермінантами: прикметниками, займенниками і числівниками. Це знаходить своє відображення у багатокомпонентних іменникових біномах, будова яких залежить від того, що однорідні члени у них забезпечені фіксованими означеннями. В іменникових біномах можна простежити такі види сполучуваності — препозитивне розширення першого компонента за допомогою іменника: *head cook and bottle — washer; day to day management*, де іменник у препозиції є семантичним означувальним до іменника у постпозиції; прикметника: *cross questions and crooked answers*; числівника: *three*

cheers and a tiger, займенника: *all sugar and money*. Цей процес розширення парного словосполучення відповідає процесу специфікації, тобто смислового уточнення одного або обидвох компонентів бінома, при якому тотожність словосполучення певного типу зберігається [3, 12].

Серед інших структурно-граматичних ознак необхідно виділити наявність неозначеного чи означеного артикля та прийменника в більшості іменникових біномів. Роль службових слів, які входять до складу біномів, самоочевидна: службовий елемент, що відкриває чи завершує собою таку одиницю, безумовно, виступає у позиції компонента постійного контексту.

Зокрема, одні іменникові біноми здатні до варіацій початкових артиклів відповідно до граматичної норми англійської мови. Ці варіації залежать від змісту контексту або від мовленнєвої ситуації, надаючи субстантивній одиниці категорію означеності чи неозначеності. Виявляються такі варіації:

- 1) наявність неозначеного артикля перед кожним із компонентів: *a gentleman and a scholar, a man and a brother*,
- 2) наявність неозначеного артикля перед самим словосполученням: *a good knife and fork*,
- 3) наявність означеного артикля перед кожним із компонентів: *the old and the young*,
- 4) наявність означеного артикля перед самим словосполученням: *the ins and outs*,
- 5) наявність означеного артикля перед одним із компонентів: *all the world and his wife*;
- 6) відсутність артикля: *boys and girls*.

Привертає увагу характерна для іменникових біномів відсутність самостійних артиклів при їх компонентах, навіть якщо ці компоненти — конкретні іменники. Зазначимо, однак, що це відповідає загальному англійському граматичному узусу: під час поєднання найменування близько пов'язаних між собою предметів (звичайно двох) артикль зникає, хоча б тільки перед другим компонентом, пор.: *house and yard, house and garden, age and youth* і т.ін. Так що ніякої особливої граматичної ізоляції у цьому випадку у бінарних словосполученнях немає. До того ж, у деяких випадках артикли не відкидаються, пор.: *a man and a brother* — усі як один [1, 226].

Прийменники здебільшого є сталими елементами іменникових біномів і одночасно формальними елементами, які вказують на їхню обставинну чи означувальну функцію: *from time to time, by night and day*.

Семантика парних словосполучень виявляється на рівні визначення груп парних словосполучень з погляду лексико-фразеологічних особливостей їх семантики; на рівні виявлення основних семантичних зв'язків, які лежать в основі об'єднання різних лексичних одиниць у парні словосполучення; на рівні семантично-тематичної класифікації.

З погляду властивого парним словосполученням лексико-фразеологічного змісту вони являють собою утворення, які характеризуються різним ступенем усталеності, характером семантичного зв'язку компонентів, що їх утворюють. Відповідно виділяють такі групи іменникових біномів [2, 38]:

- 1) Власне фразеологічні одиниці, або ідіоми — семантично ізольовані утворення з властивою їм цілісністю лексичного значення (*all the world and his wife, neck and crop, all my eye and Betty Martin* та ін.). Наприклад, жоден з компонентів ідіоми “*tip for tap*” не має власного, так би мовити, самостійного вагомого значення і тільки їх комбінація за допомогою прийменника *for* дає цілісне значення “око за око”.
- 2) Ідіофразеоматизми — полісемантичні одиниці, які вживаються як термінологічні сполучення слів або як образні звороти (*from clew to earing* — 1. мор. від кільсона до клотиків; від верхньої до нижньої частини корабля; 2. перен. з голови до ніг; наскрізь).
- 3) Стійкі словосполучення з непереосмисленим значенням компонентів, до складу яких входять необразні словесні штампи (*all sorts and conditions of men*), кліше (*DrJekyll and Mr Hyde*), звороти з уточнюючим значенням (*by hook or by crook*), термінологічні словосполучення, які ввійшли до літературної англійської мови (*law and order*). Таким одиницям властива чітко фіксована локалізація компонентів. Наприклад, *by hook or by crook* “всіма правдами і неправдами”, але не *by crook or by hook*, хоча нема ніяких очевидних смислових підстав для фіксації певного порядку слідування компонентів у цій ідіомі. Стабільність складу таких одиниць може бути наслідком десемантизованого компонента (архаїзму), що входить до них. Наприклад, *a hue and cry* “погоня; галас, крики” або

наслідком термінологізації компонентів, які за межами біномів невідомо чи вживаються, наприклад, *clear and present danger* (юр.).

- 4) Перемінно-усталені словосполучення, що утворюються за структурно-семантичними моделями, до складу яких входять прийменники (*face to face, arm in arm, step by step* і т.д.). Сюди також слід віднести біноми, які містять іменники темпоральної семантики, з'єднані асиндетично (*day in, day out; week in, week out* і т.д.).
- 5) Вільні парні словосполучення, у яких два слова з прямим значенням утворюють нове значення (*son(s) and daughter(s)* — діти, *day and night* — ціла доба).

Отже, з погляду лексико-фразеологічних особливостей біноми можуть бути подані у вигляді шкали, на крайніх точках якої розташовані парні словосполучення — ідіоми і вільні словосполучення двох слів. Між ними розміщуються одиниці, яким властиві різні ступені усталеності.

Більшості іменниковим парним словосполученням різного ступеня усталеності властивий фіксований порядок компонентів, наприклад: *odds and ends, law and order*. Як правило, для бінарних координативних словосполучень характерний принцип розміщення “важких елементів” у кінці структури, а “легких” — на початку. У цьому випадку особливий інтерес викликає праця Д. Болінджера [5, 34], у якій автор детально досліджує питання, які порушував і Р. Якобсон, чому порядок слідування компонентів завжди буває *Joan and Margery* і ніколи *Margery and Joan*. Цим питанням цікавився і Яків Малкіль, що досліджував проблему “зворотних біномів” (*irreversible binominals*). Усі три автори дійшли висновку, що порядок розміщення елементів у координативних структурах не довільний, а залежить від довжини слова: коротші слова передують довшим. У тих випадках, коли кількість фонем однакова, враховується їх довжина. Д. Болінджер підкреслює, що розміщення біномів також залежить і від типу закінчення комбінуючих елементів.

Звідси очевидно, що порядок елементів у координативних групах фіксований. Дійсно, загальновідомі словосполучення типу *men and women, boys and girls* і т.д., в яких порядок слідування компонентів не може змінюватись. Їх перестановка не тільки порушує звуковий вигляд стійкого словосполучення, але може взагалі порушити постійний контекст, пор., наприклад: *beer and skittles* “святкові розваги” — *skittles and beer* “кегли і пиво”. Хоча порядок розміщення слів у межах деяких іменникових парних словосполучень не є фіксованим, наприклад, *ball and chain, chain and ball*. Звукова організація деяких парних словосполучень пов'язана з алітерацією або рифмовкою компонентів, пор.: *fur and feather, movers and shakers*. Проте ця особливість не є обов'язковою для усталених словосполучень цієї структури. Частіше трапляється певна ритмічна їх будова — рівномірність розподілу наголошених і ненаголошених елементів: *cap and bells*.

З погляду семантичних зв'язків між лексичними одиницями іменникових парних словосполучень виділяються такі категорії:

- 1) Біноми, утворені з тавтологічних лексем, тобто словосполучення, повнозначні компоненти яких виражені одним і тим самим, двічі повтореним словом: *neck and neck, miles and miles*.
- 2) Біноми синонімів, основою яких є частковий збіг значень компонентів. У результаті поєднання схожих сем відбувається їх посилення, уточнення і утворюється нове значення. Дві поєднані синонімічні лексеми можуть знаходитись у відносинах узагальнення, наприклад, двох видових ознак, що узагальнюються у родові поняття (*father and mother*), іншими словами, компоненти такого парного словосполучення поєднані зв'язком семантичного доповнення або гіпо-гіперонімічним (видо-родовим) зв'язком, а їх комбінація дає, однак, “новий” зміст, наприклад, *father and mother* — *parents* або включення, тобто одна лексема має більш широке значення, друга — більш вузьке: *bag and baggage*. Особливу групу серед біномів синонімів складають іменникові біноми власних назв (*every Tom, Dick and Harry, Brown, Jones and Robinson*), у яких простежується нейтралізація видових ознак іменників і збереження їх загального родового значення.
- 3) Біноми антонімів, що являють собою об'єднання семантично протиставлених груп слів, тобто поєднаних зв'язком антонімії (*loaf and work, at home and abroad*). До складу різних типів семантичних опозицій входять денотатні антоніми, що називають протиставлені предмети зовнішнього світу (*an arm and a leg, imports and exports*); сигніфікатними

антонімами, що включають одиниці, які характеризуються зв'язком обов'язкової, взаємної та одночасної імплікації (*purchase and sale*) [4, 62].

За семантично-тематичною класифікацією виділяють такі групи іменників, які входять до складу іменникових біномів:

- 1) назви людей: *man and wife*;
- 2) назви речей: *cup and saucer*;
- 3) назви тварин: *between dog and wolf*;
- 4) назви подій: *peace and war*;
- 5) назви явищ: *between wind and water*;
- 6) назви абстрактних понять: *love and hate*;
- 7) назви частин тіла: *all arms and legs*;
- 8) назви їжі: *bacon and eggs*.

Кожна з названих груп може поділятися на підгрупи, наприклад, можна виділити назви людей за професією: *the butcher, the baker and the candlestick maker*, за спорідненістю і віком: *son and father, mother and child*.

Очевидною є класифікація іменникових біномів у генетичному аспекті — за джерелами їх походження. Можна розрізнати:

- 1) прислів'я та приказки: *all work and no play*;
- 2) усталені вирази з анекдотів, жартів, тощо: *all the world and his wife*;
- 3) численні ремінісценції з міфології: *Lares and Penates*;
- 4) крилаті слова письменників: (*Oh my*) *ears and whiskers*.

Цю класифікацію можна значно скоротити, розділивши біноми на побутові та історико-літературні (*between heaven and earth — hill and dale*).

Загальні функціональні властивості іменникових біномів визначають за їхніми семантичними властивостями. Семантична цілісність іменникових біномів забезпечує їх включення у речення у ролі того чи іншого члена речення. Іменникові парні словосполучення виступають як синтаксично поліфункціональні одиниці, які здатні займати позиції:

- 1) граматичного суб'єкта: *Love and hate are extremes*.
- 2) граматичного об'єкта: *She dropped those airs and graces when she visited Sally (K.S. Prichard)*.
- 3) частини складеного іменного присудка: *Now Jim appearance — you have seen him many times probably — is the very spit and image of Harry (E. Benson)*.
- 4) означення: *He has some cock-and-bull story of an echo in the cave (W. Ball)*.
- 5) обставини: *Always moving on — from place to place, friend to friend and always swinging away from sympathy (D.H. Lawrence)*.

Проведений аналіз лексико-граматичних, семантичних і функціональних особливостей іменникових біномів можна поглибити, пов'язавши з вивченням комунікативно-прагматичних і стилістичних особливостей іменникових парних словосполучень на основі реальних контекстів їхнього мовленнєвого функціонування.

Література

1. Жигadlo В.Н., Иванова И.П., Иофик Л.Л. Современный английский язык. — М., 1956. — 350 с.
2. Медведева Л.М., Дайнеко В.В. Парные словосочетания английского языка. — К.: Вища школа, 1989. — 181 с.
3. Почепцов Г.Г. Конструктивный анализ структуры предложения. — К.: Вища школа, 1971. — 191 с.
4. Степанов Ю.С. Имена. Предикаты. Предложения. — М.: Наука, 1981. — 360 с.
5. Bolinger Dw.L. Binomials and pitch accent. — New York, 1968. — 326 p.

Iryna Salyak. The Noun Binomials in the System of English Pair Word-Combinations. The article provides some insights into the complex description of the noun binomials, namely their lexico-grammatical, semantic and functional characteristics. Structurally, two-component and many-component binomials are discovered. The components of the noun binomials are normally different kinds of noun. The correlation of number and case category in the pairs is discussed. Lexico-phraseological characteristic, different semantic connections and semantic-thematic classification show the semantic aspect of the problem. Special attention is paid to the analysis of the functioning of the noun binomials.

Наташка Ткачук

Про вираження темпоральності у двопредикатних реченнях сучасної німецької мови

У статті розглядається проблема вираження категорії темпоральності у реченнях, що містять основну (первинну) експліцитну предикацію, центром якої є матричний (вершинний) предикат, та предикацію вторинну, імпліцитну, залежну від основної, центром якої є прихований предикат. Експліцитний предикат аналізованих синтаксичних конструкцій представлений фінітною дієслівною формою або конструкцією, що включає іменник чи прикметник певної семантики та фінітну форму дієслова. Такі дієслова (або іменники чи прикметники) здебільшого позначають розумову чи психічну діяльність, каузовані чи некаузовані психічні стани та відношення. Імпліцитну предикацію становить інфінітивна група. Прихований предикат ми розглядаємо як предикат, що може бути виявлений при трансформації інфінітивної групи як імпліцитної предикації у розширену предикатну структуру, зокрема у підрядне речення. Прихований предикат, експлікований при трансформації, є предикатом, що може займати матричну позицію, тобто бути представлений фінітною дієслівною формою. Прихований предикат є компонентом глибинної, а не поверхневої структури речення.

Ich plane an der Konferenz teilzunehmen. — Ich plane, daß ich an der Konferenz teilnehme.

Ich wundere mich, das zu hören. — Es wundert mich, daß ich das höre.

Лексична і граматична семантика дієслів — експліцитних предикатів — вимагає “сполучуваності” з інфінітивною групою, від якої вона залежить. У мовознавстві такі конструкції називаються конструкціями з предикатними актантами [6], або з предикатними виразами [3]. Н.Д. Арутюнова, аналізуючи двопредикатні конструкції, розрізняє предикати пропозиціонального відношення в лівій частині лінійної семантичної структури речення та предикати пропозиції у її правій частині [1]. Вираження темпоральної віднесеності інфінітива О.В. Бондарко відносить до випадків вираження темпоральності за межами часу дієслівного. Вважаючи всі випадки сполучуваності фінітного дієслова з інфінітивом складним дієслівним присудком, автор пише, що присудок може характеризуватися “розділеною” темпоральною віднесеністю його частин. Так, при сполучуваності модальних та “пояснювальних” дієслів з інфінітивом перші можуть виражати дію в минулому чи теперішньому, а інфінітив — дію, яка є майбутньою відносно цього минулого чи теперішнього. Особливо підкреслюється, що “роз’єднаність” темпоральних значень частин складного присудка і віднесеність дії, позначеної інфінітивом, до майбутнього, визначається лексичним значенням цих дієслів [4, 36].

При вивченні категорії темпоральності та засобів її вираження у німецькій мові, як і в будь-якій іншій, двопредикатні речення представляють великий інтерес як такі, в яких категорія темпоральності реалізується через взаємодію двох предикатів — експліцитного та імпліцитного; йдеться про взаємодію на функціональному рівні, з якою пов’язані взаємообумовленість та взаємодопустимість. Значне місце в цій взаємодії займає лексична семантика того дієслова, іменника чи прикметника, від якого залежить інфінітивна група. Німецька мова належить саме до тих мов, в яких спостерігається свого роду семантичне “узгодження” між дієсловом основної предикації та залежною предикацією. У цій статті ми робимо більший акцент на дієслова німецької мови, що сполучаються з інфінітивом, не торкаючись іменників та прикметників. Зауважимо однак, що основну частину лексем, які представляють ці частини мови, утворюють семантично споріднені з дієсловами слова, що сполучаються з інфінітивом через своє лексичне значення.